

INSTITUCIONI I AVOKATIT TË POPULLIT
INSTITUCIJA OMBUDSMANA
OMBUDSPERSON INSTITUTION

SAŽETAK GODIŠNJEG IZVEŠTAJA 2022

„Prava i jednakost za sve“

Republika e Kosovës · Republika Kosovo · Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit · Institucija Ombudsmana · Ombudsperson Institution

SAŽETAK GODIŠNJEG IZVEŠTAJA 2022

„Prava i jednakost za sve“

Maj 2023. god.

Sadržaj

1.Reč Ombudsmana	5
2.Kako štitimo ljudska prava?.....	7
3.Rad Ombudsmana u brojkama.....	8
4.Poverenje javnosti u Instituciju Ombudsmana	10
5.Promocija ljudskih prava tokom 2022. Godine.....	11
6.Saradnja sa civilnim društvom	11
7.Zaštita i nadzor ljudskih prava	12
1. Ljudsko dostojanstvo i lični integritet.....	12
2. Sloboda kretanja	13
3. Zaštita imovine	13
4. Pravo na pravično i nepristrasno suđenje i pravo na slobodu i sigurnost.....	14
5. Pravo na pravno sredstvo	14
6. Pravo na privatnost.....	15
7. Pravo na brak i porodicu.....	15
8. Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti	16
9. Pravo udruživanja.....	16
10. Pravo na rad i obavljanje profesije	17
11. Zdravstvena i socijalna zaštita	18
12. Pravo na izražavanje, pravo pristupa javnim dokumentima i sloboda medija	19
13. Pravo na izbor i učešće	19
14. Pravo na obrazovanje	20
15. Prava osoba sa invaliditetom.....	20
8.Zaštita od diskriminacije	22
9.Ombudsman u svojstvu Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture	24
10.Zaštita prava dece	25
11.Ravnopravnost polova	26
12.Odgovornost prema životnoj sredini	28
13.Prava nevećinskih zajednica	29
14.Tranziciona pravda	30
15.Nadzor nad zakonodavnim politikama	32
16.Stanje ljudskih prava na Kosovu rezimirano u nekoliko zaključaka	33

1. REČ OMBUDSMANA

Poštovani državljani i građani Republike Kosovo,

Angažovan kao snažan glas građana u odbrani njihovih prava i sloboda od nezakonitih i neispravnih postupanja ili nepostupanja organa javne vlasti, putem ovog izveštaja ukratko ću informisati javnost, građane i institucije o stanju ljudskih prava i sloboda u Republici Kosovo, na osnovu nalaza iz procene žalbi građana kao i našeg rada i zalaganja tokom 2022. godine. Verujući da će naše obraćanje, i putem ovog izveštaja, uticati da se stanje ljudskih prava unapredi uz puno poštovanje, kao preduslov svake demokratske i pravne države, kakva je i naša država.

Takođe, ovaj sažetak godišnjeg izveštaja predstavlja rad Institucije Ombudsmana u ispunjavanju svog mandata u zaštiti, nadzoru i unapređenju ljudskih prava, zagarantovanih Ustavom, međunarodnim instrumentima i važećim zakonima.

Iz opšte procene ljudskih prava za 2022. godinu mogu reći da, uprkos poboljšanjima u pogledu ljudskih prava i sloboda, napredak nije dovoljan i nije u skladu sa osnovnim pravima i slobodama zagarantovanim Poglavljem II Ustava naše zemlje. Ovaj zaključak se zasniva na žalbama građana, a tokom 2022. godine Instituciji Ombudsmana podneto je 1595 žalbi građana, sa navodima o kršenju ljudskih prava od strane organa javne vlasti.

Godina 2022. bila je vezana za kampanju „Jednakost za sve“, gde je posebna pažnja posvećena teškom položaju osoba sa ograničenim sposobnostima. Rodno zasnovano nasilje i nasilje u porodici takođe ostaju zabrinutost, zbog nedovoljnih mera za prevenciju i zaštitu; poteškoće u ostvarivanju sudske zaštite prava kao rezultat dužine sudskih postupaka i nepostojanja pravnog mehanizma za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku; diskriminacija; ne ispunjavanje pozitivnih obaveza koje država ima za poštovanje prava dece; pravo na život; kontinuirani propusti u rešavanju ekološke odgovornosti itd.

I ove godine mi smo se sa velikom posvećenošću angažovali na podizanju svesti građana i institucija o značaju osnovnih prava i sloboda, kao i ulozi i mandatu Ombudsmana, dobazajući se kao nezavisna ustavna institucija, čija je osnovna uloga zaštita osnovnih prava i sloboda. Drago mi je da Ombudsman i dalje ostaje najpouzdanija institucija u zemlji i regionu, stepen poverenja građana u Ombudsmana, prema proceni Balkanskog barometra, dostigao je 68%. To me ohrabruje da moja posvećenost i posvećenost Institucije Ombudsmana, bude dinamičnija i nastavlja da bude čvrsta u svom mandatu i ulozi koju imamo.

Pitanja kojima će Ombudsman u 2023. godini posvetiti posebnu pažnju odnose se na sigurnost i zdravlje na radu; sa ispunjavanjem obaveza države u vezi sa ratnim zločinima; sa pristupom pravdi za žrtve; sa pravom poznavanja i dokumentovanja prošlosti; sa pravima u obrazovanju; sa govorom mržnje; sa položajem žena u vezi sa imovinskim pravima i mnogim drugim pitanjima, sa ciljem promocije ljudskih prava u Republici Kosovo.

U ispunjavanju mandata i dužnosti, obećavam da ću učiniti sve da zaštitim i unapredim poštovanje osnovnih prava i sloboda, kako bi bilo prava i jednakosti za sve.

Naim Qelaj

Ombudsman

Skraćenice:

UNK	Udruženje novinara Kosova
IO	Institucija Ombudsmana
EKLjP	Evropska konvencija o ljudskim pravima
TSK	Tužilački savet Kosova
MONTI	Ministarstvo obrazovanja, nauke i inovacija
NMPT	Nacionalni mehanizam za prevenciju torture
MIPD	Ministarstvo inostranih poslova i dijaspore
ZIS	Zdravstveni informacioni sistem

Napomena:

Ovaj izveštaj je skraćeni rezime Godišnjeg izveštaja za 2022. godinu, koji je dostavljen Skupštini Republike Kosovo.

2. KAKO ŠTITIMO LJUDSKA PRAVA?

Ombudsman je nezavisna ustavna institucija. Rad Ombudsmana vođen je principima nepristrasnosti, nezavisnosti, prednosti ljudskih prava, poverljivosti i profesionalizma. Ovlašćenja Ombudsmana obuhvataju čitavu teritoriju Republike Kosovo i definisana su ustavom i zakonom.

Ombudsman štiti ljudska prava i osnovne slobode istražujući žalbe fizičkih i pravnih lica koja tvrde da su njihova prava povređena od strane javnih institucija. U cilju što bližeg približavanja građanima, pored Centralne kancelarije u Prištini, Institucija Ombudsmana ima 8 regionalnih kancelarija. Usluge koje pruža Institucija Ombudsmana su besplatne.

a. Šta štitimo?

Ombudsman štiti ljudska prava i osnovne slobode utvrđene Ustavom, međunarodnim konvencijama iz člana 22. Ustava i zakonima na snazi. Ovlašćenja Ombudsmana proširuju se na svako ljudsko pravo, koje je zagarantovano građanima Republike Kosovo.

b. Kako štitimo?

Nakon istrage o navodnim kršenjima ljudskih prava i osnovnih sloboda, pored ostalih radnji, Ombudsman može da skrene pažnju na slučajeve kršenja ljudskih prava od strane vlasti, da da preporuke za okončanje takvih slučajeva i, kada je to neophodno da iznese svoje mišljenje o stavovima i reakcijama odgovarajućih organa u vezi sa slučajevima kršenja ljudskih prava.

c. Koga štitimo?

Svakog građanina koji tvrdi da su njegova prava povređena od strane javnih institucija. Pored fizičkih lica, žalbe sa navodima o povredi njihovih prava mogu podneti i pravna lica. Takođe, Ombudsman može dapokrene istrage i po službenoj dužnosti, o informacijama sa kojima je na bilo koji način upoznat.

d. Od kojih dela štitimo?

Ombudsman štiti ljudska prava od svih akata, postupanja i ne postupanja javnih institucija. Ombudsman takođe štiti građane od opštih praksi, koja mogu da predstavljaju kršenje njihovih ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Što se tiče pravosudnog sistema, Ombudsman može dati opšte preporuke za rad ovog sistema. Ombudsman se neće mešati u predmete, niti u druge pravne postupke koji se razvijaju u sudovima, osim kada dođe do kašnjenja u sudskim postupcima u rešavanju predmeta.

3. RAD OMBUDSMANA U BROJKAMA

Ombudsman je 2022. godine obradio ukupno **1595** žalbi, u kojima je u svojstvu podnosioca žalbi bilo uključeno **2799** osoba.

Prema nacionalnoj pripadnosti,

1441 podnosilac žalbe bili su Albanci

77 Srbi

29 Bošnjaci,

10 Romi

13 Aškalijske

11 Turci

2 Goranci

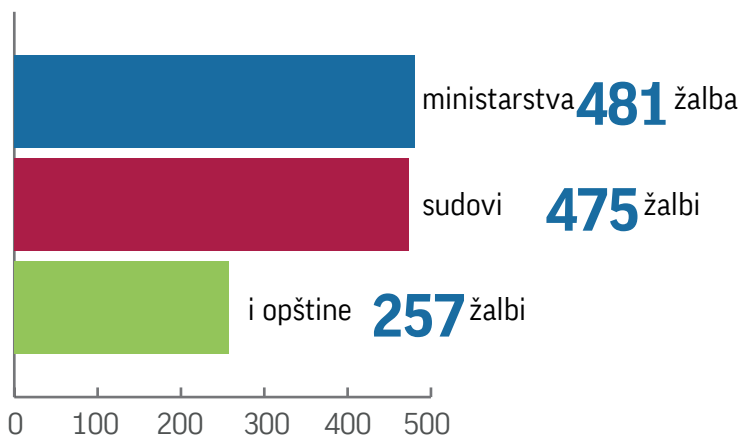
2 Egipćani

10 ostalih

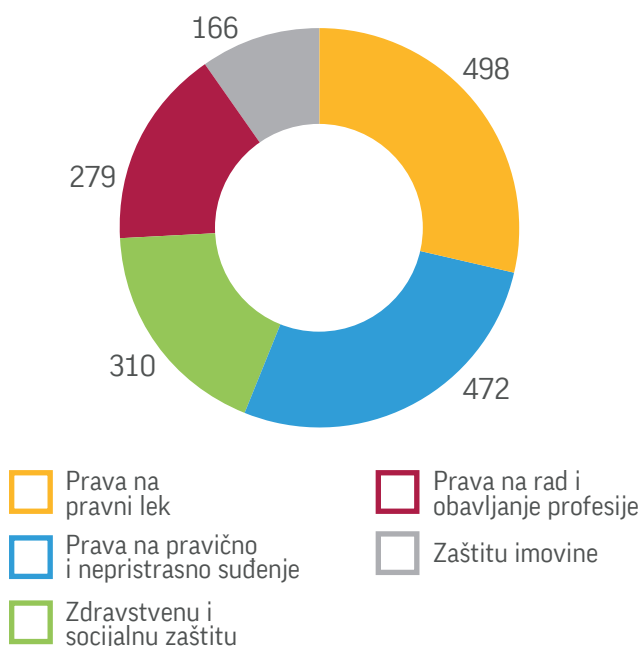
1123
muškarci

472
žene

Organi javne vlasti kojima je upućeno najviše žalbi su

Broj žalbi se odnosio na navodne povrede

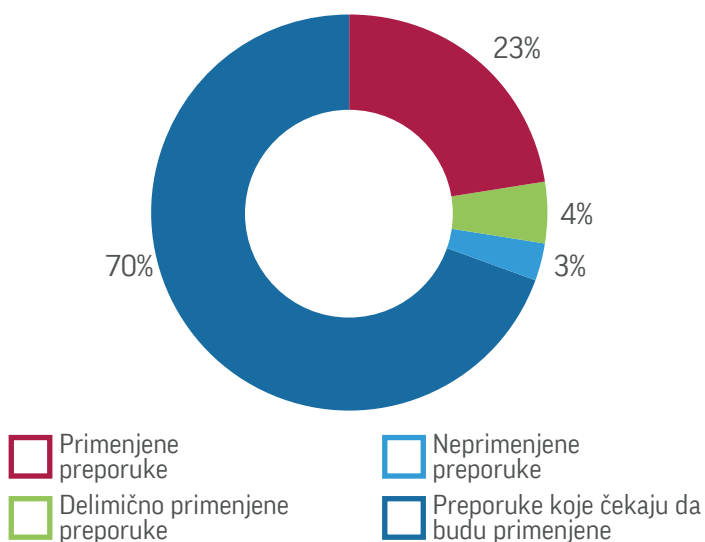

Iz različitih razloga, **910** žalbi je proglašeno neprihvatljivim. Ne korišćenje pravnih lekova dominira kao razlog za neprihvatljivost žalbi.

Pored žalbi, Ombudsman je pokrenuo i **42** istrage po službenoj dužnosti.

Tokom 2022. godine, Ombudsman je dao ukupno **646** preporuka.

U sledećoj tabeli grafički su prikazani podaci o primenjivosti preporuka datih od strane Ombudsmana.

4. POVERENJE JAVNOSTI U INSTITUCIJU OMBUDSMANA

Kao rezultat zalaganja i posvećenosti u promociji i zaštiti ljudskih prava, Institucija Ombudsmana i dalje se ceni kao institucija od najvećeg poverenja u zemlji i šire.

Prema Izveštaju Balkanskog barometra, koji je 24. juna 2022. godine objavio Savet za regionalnu saradnju, a koji je, između ostalog, istraživanje percepcije javnog mnjenja o pouzdanosti i nezavisnosti javnih institucija, 68% ispitanika veruje Instituciji Ombudsmana.

Poverenje u javne institucije

Na Kosovu, 68% ispitanika veruje Instituciji Ombudsmana (39% u 2020. godini, povećanje od 29%)

Nezavisnost i politički uticaj u javnim institucijama

Na Kosovu 60% ispitanika smatra da je Institucija Ombudsmana nezavisna od političkog uticaja (ova procena u 2020. bila je 32%)

Efektivnost nadzora Vlade od strane nadležnih institucija i njena odgovornost prema građanima

Kosovo prednjači u ovoj činjenici, jer 63% ispitanika potvrđuje da je Institucija Ombudsmana sposobna da nadgleda Vladu i da je čini odgovornom prema građanima.

5. PROMOCIJA LJUDSKIH PRAVA TOKOM 2022. GODINE

Ombudsman vrši mandat promocije ljudskih prava putem mehanizma podizanja svesti i edukacije o ljudskim pravima, javnog mnjenja i javnih institucija u zemlji.

Ombudsman je tokom 2022. godine razvio kampanju „Jednakost za sve“ u 11 opština. Svrha ove kampanje je bila: podizanje svesti javnosti o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, informisanje javnosti o ulozi i mandatu IO-a i identifikovanje problema koji utiču na ljudska prava.

U cilju edukacije o ljudskim pravima i promocije uloge IO-a, u 35 osnovnih i srednjih škola organizovana je kampanja „Upoznajte se sa Institucijom Ombudsmana“. Takođe, tokom 2022. godine Ombudsman je održao 4 predavanja sa studentima javnih i privatnih univerziteta u zemlji.

Tokom godine obeležavani su međunarodni dani: Međunarodni dan nulte diskriminacije; Prikupljanje podataka i izveštavanje o podacima u zdravstvenom sektoru; Pravo na suđenje u razumnom roku i efektivno rešavanje odugovlačenja u sudskom postupku; Vode, ljudsko pravo – nadzor i odgovornost; Izazovi u implementaciji Zakona o zaštiti od diskriminacije; Izazovi osoba sa ograničenim sposobnostima.

Institucija je takođe doprinela razvoju medijskih kampanja koje su organizovane od strane civilnog društva, s ciljem podizanja svesti javnosti o poštovanju ravnopravnosti, ne diskriminaciji i borbi protiv rodno zasnovanog nasilja. Takođe, institucija je bila prisutna na okruglim stolovima, konferencijama, radionicama, obukama, javnim debatama i konsultativnim sastancima sa različitim temama o aspektima ljudskih prava i osnovnih sloboda, u organizaciji civilnog društva, javnih institucija i međunarodnih organizacija. Objavila je preko 20 saopštenja, putem kojih je adresirala različita pitanja postupanja sa ljudskim pravima u zemlji.

6. SARADNJA SA CIVILNIM DRUŠTVOM

Saradnja sa civilnim društvom u pravcu realizacije zajedničkih aktivnosti zagovaranja i zaštite ljudskih prava nastavljena je i u 2022. godini. U okviru Foruma za dijalog između Ombudsmana i organizacija civilnog društva održana su dva radna sastanka i jedan ad-hoc sastanak. Forum je služio za diskusiju i rešavanje sistemskih pitanja od interesa iz oblasti ljudskih prava tokom 2022. godine. Kao rezultat pokrenutih pitanja na Forumu, Ombudsman je po službenoj dužnosti pokrenuo istragu o navodnim kršenjima ljudskih prava.

Takođe, Ombudsman je u saradnji sa UNWomen, u okviru Radne grupe za neformalno zagovaranje o rodno osetljivim sigurnosnim i zdravstvenim standardima na radu i dostojanstvenom radu, organizovao tri regionalna sastanka.

7. ZAŠTITA I NADZOR LJUDSKIH PRAVA

1. Ljudsko dostojanstvo i lični integritet

Kao osnovu svih drugih prava, Ombudsman se s posebnom pažnjom odnosio prema ljudskom dostojanstvu. Osim primljenih žalbi, Ombudsman je pažljivo nadgledao poštovanje ljudskog dostojanstva u svakom pojedinom slučaju.

U vezi sa ljudskim dostojanstvom, Ombudsman je u 2022. godini primio 23 žalbe, od kojih je 14 prosledio na dalje istrage. U ovim slučajevima, Ombudsman je, pored zaštite ljudskog dostojanstva, izgradio i adekvatne standarde o tome kako ovo pravo treba da posmatraju, tretiraju i sprovede državni organi.

Što se tiče ljudskog dostojanstva, Ombudsman je u izveštaju NMP-a o poseti Domu za smeštaj lica sa mentalnim ograničenim sposobnostima u Prizrenu, između ostalog utvrdio:

1. Došlo je do povrede ljudskog dostojanstva građaninu sa ograničenim sposobnostima, koji nije imao mogućnosti da izađe u dvorište Doma za stara lica i bez porodičnog staranja.
2. Nedostatak elementarnih uslova u Domu za smeštaj lica sa mentalnim ograničenim sposobnostima u Prizrenu predstavlja povredu ljudskog dostojanstva.

Ombudsman je takođe procenio i da nehumano postupanje i narušavanje poverljivosti žena, posebno onih sa ograničenim sposobnostima u zdravstvenim ustanovama predstavlja kršenje ljudskih prava.

U Izveštaju ex officio br. 577/2021, prava na seksualno i reproduktivno zdravlje u Republici Kosova, sa fokusom na pristup informacijama i uslugama o kontracepciji, pristup abortusu i nezi nakon abortusa, kao i zdravstvenu zaštitu majki, između ostalog, Ombudsman je konstatovao da ženama i devojkama sa ograničenim sposobnostima nisu pružene adekvatne informacije o njihovom zdravstvenom stanju, ne pružajući im usluge na dostojanstven način i ne stvarajući uslove da sa svojim potrebama dobiju dostojanstvene usluge, pri čemu im je narušen integritet kako u psihološkom tako i u fizičkom aspektu, u smislu člana 8. EKLJP.

Ombudsman podseća odgovorne vlasti na obavezu preduzimanja svih mera kako bi se obezbedilo dostojanstveno postupanje, zaštita privatnosti i poverljivosti, zaštita ličnih i zdravstvenih podataka, kao zagarantovanih prava, koja se moraju poštovati u zdravstvenim ustanovama, kako u javnim tako i onim privatnim.

2. Sloboda kretanja

Ombudsman je primio 32 žalbe sa navodima o povredi slobode kretanja, za 14 od kojih je pokrenuo istrage.

Prema Ombudsmanu, postavljanjem barikada na severu Republike Kosovo narušena je sloboda kretanja građana koji žive u severnom delu Kosova. U vezi sa postavljanjem barikada, Ombudsman je skrenuo pažnju svakom organu da u okviru svog delokruga, uz ustavno i zakonsku odgovornost, pažljivo usklade sve radnje u pogledu poštovanja ljudskih prava i sloboda.

Ombudsman je uz veliku zabrinutost pratio kašnjenja sa izdavanjem pasoša građanima, kao rezultat nedostatka materijala za izradu pasoša.

Ombudsman smatra da je nedostatak materijala za štampanje pasoša narušio slobodu kretanja građana Republike Kosova.

Ombudsman ističe da je od ključnog značaja da u svakom slučaju institucije naprave odgovarajuće planove, kako ne bi došlo do situacije da građani nemaju mogućnost da dobiju putne isprave i da se time prekrši njihova sloboda kretanja.

3. Zaštita imovine

Ombudsman je primio 130 žalbi podnosilaca žalbi, u kojima su u nekom obliku povređena imovinska prava istih. Najveći broj žalbi u vezi sa pravom svojine podneta su zbog odugovlačenja sudskih postupaka u vezi sa imovinskim sporovima, neizvršavanja sudskih odluka itd. Generalno, problemi u vezi sa sprovođenjem pravde otežavaju građanima da ostvare svoja imovinska prava.

Što se tiče prava na svojinu, Ombudsman je u izveštaju A. br. 353/2021 koji se odnosi na Pravilnik o izmenama i dopunama Pravilnika o tarifama, dažbinama i opštinskim kaznama 01. br. 110-2782, zaključio je da obaveza plaćanja poreske takse za promet nepokretnosti predstavlja povredu prava svojine, jer takva obaveza nije definisana zakonom, u kom slučaju je preporučeno Opštini Priština ukidanje pravilnika koji tako nešto određuje.

Ombudsman je 2022. godine primio brojne žalbe na odugovlačenje postupaka u vezi sa predmetima društvene svojine, gde je za odlučivanje nadležna Posebna komora Vrhovnog suda. Na kašnjenja u rešavanju ovih predmeta Ombudsman gleda sa zabrinutošću, jer se narušavaju imovinska prava građana.

4. Pravo na pravično i nepristrasno suđenje i pravo na slobodu i sigurnost

Ombudsman može dati opšte preporuke za funkcionisanje pravosudnog sistema i ne meša se u zakonske postupke, osim žalbi koje se odnose na odugovlačenje postupaka u rešavanju sudskih predmeta.

Kao i prethodnih godina, i 2022. godine, većina žalbi koje je Ombudsman primio odnosi se na navode o kršenju pravičnog i nepristrasnog suđenja. U najvećem broju do ovih povreda došlo je zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku. U svakom slučaju kada je Ombudsman utvrdio povredu ovog prava, na osnovu zakonskih ovlašćenja, tražio je od pravosudnih organa da preduzmu radnje za otklanjanje povreda prava na pravično i nepristrasno suđenje.

Uprkos činjenici da odugovlačenje sudskih postupaka predstavlja jednu od zabrinutosti koju je Ombudsman više puta isticao i preporučivao Vladi i Skupštini stvaranje pravnog mehanizma za obeštećenje povreda ove prirode, još uvek nije preduzet nijedan korak ka sprovođenju ove preporuke. Građani, i pored toga što im je ovo pravo povređeno, ostaju bez pravne zaštite u smislu naknade štete za povredu prava na pravično i nepristrasno suđenje.

Tokom 2022. godine Ombudsmanu nije stigla nijedna žalba na povredu prava na slobodu i sigurnost. Ombudsman je svoj mandat koji se odnosi na zaštitu ovog prava ispunio putem nadzora nad ljudskim pravima, ostvarivši značajan broj poseta od strane Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture. Tokom ovih poseta obavljani su razgovori sa licima lišenim slobode, u pojedinim slučajevima bilo je navoda o povredi prava na slobodu, pozivajući se na odluke o pritvoru i nezakonito odugovlačenje sudskih postupaka, do donošenja pravosnažne odluke.

5. Pravo na pravno sredstvo

Povodom navoda o povredi prava na pravni lek, Ombudsman je primio 498 žalbi. Žalbe su se odnosile na ne odgovaranje institucija na podnesene zahteve. Za 218 slučajeva, koji su ispunjavali kriterijume, otvorena je istraga. Najveći broj žalbi bio je upućen protiv centralnih institucija (155), zatim lokalnih institucija (78) i sudova (76).

Što se tiče prava na pravni lek, Ombudsman je u Izveštaju po službenoj dužnosti br. 412/2022 u vezi sa izmenom i dopunom Uredbe br. 01/2022 o utvrđivanju procedura za funkcionisanje organizacionih jedinica za novčane kazne i kazne [...], zaključio je da član 12. Uredbe Poreske administracije Kosova o utvrđivanju procedura za funkcionisanje organizacionih jedinica za novčane kazne i kazne, koji propisuje: Ako okrivljeni plati novčanu kaznu pre dobijanja pravosnažnog rešenja o prekršaju, smatraće se da se na ovaj način odrekao prava na podnošenje žalbe, krši pravo na pravni lek.

Poreska administracija Kosova je, u skladu sa preporukom Ombudsmana, izmenila predmetnu uredbu.

6. Pravo na privatnost

Ombudsman je primio 13 žalbi zbog povrede prava na privatnost, od kojih je 7 otvoreno za istragu i date su konkretne preporuke, prema slučajevima.

U vezi sa ovim pravom, Ombudsman je razmotrio pitanje postavljanja sigurnosnih kamera u pojedinim ćelijama zatvorenica u Korektivnom centru za žene u Lipljanu. Postavljene kamere pokrivala su samo krevete i prozore ćelije. Svrha postavljanja kamera bila je sigurnost nekih zatvorenica sa problemima mentalnog zdravlja.

“

Uprkos dobroj nameri, Ombudsman je ocenio da postavljanje kamera u ovom slučaju predstavlja samovoljno mešanje u privatnost i ne postoji poseban pod-zakonski akt koji bi regulisao takvo postupanje. Ombudsman se obratio Ministarstvu pravde sa preporukom da postavljanje kamera bude potkrepljeno dobro obrazloženom zakonskom osnovom, koju je preporuku Ministarstvo pravde sprovelo.

”

7. Pravo na brak i porodicu

Ombudsman je tokom 2022. godine primio 30 žalbi u vezi sa ovim pravom, od kojih je 9 prosleđeno na dalje istrage. Uglavnom, ove žalbe su se odnosile na proceduralna odugovlačenja u sudovima, neplaćanje alimentacije, ne izdavanje naloga za zaštitu, poveravanja dece i uspostavljanja kontakta sa decom kada roditelji žive odvojeno itd.

“

Pitanje sprečavanja kontakta dece pod starateljstvom jednog roditelja, sa roditeljem koji je odvojen iz porodične zajednice, i dalje predstavlja veoma ozbiljan problem. U većini slučajeva, zbog narušavanja i krajnjeg zaoštavanja međuljudskih odnosa između bivših supružnika, jednom roditelju je uskraćen kontakt sa decom od strane drugog roditelja. Ombudsman preporučuje nadležnim institucijama da u međusobnoj koordinaciji preduzmu sve potrebne mere za rešavanje ovog problema.

”

8. Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti

Ombudsman smatra da je veoma važno da se ističe da se već skoro deceniju nastoji promeniti postojeći zakon o verskim slobodama. Nemogućnost izmene ovog zakona predstavlja nedostatak adekvatne zakonske osnove, koja reguliše verska prava, a pre svega pravni položaj verskih zajednica. Donošenje novog Zakona o verskim slobodama za Ombudsmana predstavlja veliki uspeh za zaštitu i ostvarivanje slobode veroispovesti, uverenja i savesti.

U vezi sa ovim pravom, ove godine je održana široka javna rasprava, koja je prouzrokovana zbog Administrativnog uputstva br. 06/2014 Kod ponašanja i disciplinske mere za učenike viših srednjih škola. Iako administrativno uputstvo ne ograničava nošenje marame, debata se uglavnom vodila o tome da li je dozvoljeno ili ne nošenje marame u školama.

U izveštajima objavljenim prethodnih godina, Ombudsman je smatrao da je Administrativno uputstvo br. 06/2014 Kodeks ponašanja i disciplinske mere za učenike viših srednjih škola ne predstavlja dovoljan pravni osnov za ograničenje ovog prava, polazeći od principa da se ograničenje prava i sloboda može vršiti samo zakonom usvojenim u Skupštini, kada postoji legitimna svrha i kada se ispune kriterijumi definisani članom 55. Ustava.

9. Pravo udruživanja

Pre početka školske 2022. godine, Unija nezavisnih sindikata Kosova odlučila je da započne štrajk. S obzirom na situaciju nastalu štrajkom, Ombudsman je, u cilju ispunjenja ustavnih i zakonskih obaveza, 15. septembra 2022. godine održao odvojene sastanke sa predstavnicima sindikata i Vlade, u nastojanju da pomogne u rešavanju situacije koja je nastala štrajkom. Ombudsman je istakao važnost poštovanja prava na sindikalno organizovanje i prava na sindikalno delovanje i takođe izrazio zabrinutost i podsetio stranke da je stanje nastalo štrajkom u obrazovanju na štetu dece i za svaki izgubljeni nastavni čas, posledice bi za njih bile nenadoknadive.

Ombudsman je tokom 2022. godine primio 5 žalbe u kojima se navodi povreda slobode udruživanja.

Ombudsman je u Izveštaju A. br. 474/2021 u vezi sa tvrdnjama podnosilaca žalbi o diskriminaciji po osnovu slobode udruživanja u svojstvu članova Sindikalnog udruženja radnika Autoriteta civilnog vazduhoplovstva Kosova, utvrdio da su zbog nedostatka iskazane volje za saradnjom Uprave i sindikalnog udruženja, stvorene razlike i problemi sa lančanim efektima i zaključio da je Uprava civilnog vazduhoplovstva prekršila slobodu udruživanja Sindikalnog udruženja radnika Uprave civilnog vazduhoplovstva Kosova.

Dok je u Izveštaju A. br. 444/2021 u vezi sa izmenama i dopunama Zakona br. 06/L-032 o računovodstvu, finansijskom izveštavanju i reviziji, utvrđeno da nekoliko odredbi Zakona br. 06/L-032 o računovodstvu, finansijskom izveštavanju i reviziji nisu u skladu sa principom zakonitosti i pravne sigurnosti jer su u suprotnosti sa ustavnim principima vladavine zakona i nediskriminacije i slobode udruživanja i pravom na obavljanje profesije, te pravnim propisima Zakona br. 05/L-021 o zaštiti od diskriminacije. Ministarstvo finansija, rada i transfera je odgovorilo da će se adresirati izmenu ovog zakona.

10. Pravo na rad i obavljanje profesije

Ostvarivanje ustavnih i zakonskih prava građana iz oblasti radnih odnosa, osim što ima poseban značaj za status svakog građanina, takođe je važan pokazatelj kako država ispunjava svoje obaveze prema građanima. U vezi prava na rad i obavljanje profesije, Ombudsman je tokom 2022. godine primio ukupno 54 žalbe. U slučajevima koji su istraženi po žalbama građana ili pokrenuti po službenoj dužnosti, Ombudsman je tretirao prestanak radnog odnosa, ispoljavanje veroispostevnosti na radnom mestu, ne ostvarivanje prava na zaradu i dr.

Ombudsman je tokom 2022. godine utvrdio da se i u javnom i u privatnom sektoru nastavlja povreda prava na rad i obavljanje profesije.

Prilikom razmatranja predmeta koji se odnose na pravo na rad i obavljanje profesije, Ombudsman je utvrdio: povredu procedure zapošljavanja, prestanak radnog odnosa suprotno zakonu, nenaknadu za prekovremeni rad, nekorišćenje prava na godišnji odmor, neostvarivanje prava na zaradu, radnici bez ugovora o radu, starosna diskriminacija pri zapošljavanju itd.

Zaštita i bezbednost na radnom mestu i dalje ostaju veoma zabrinjavajuća pitanja. Statistika Inspektorata rada pokazuje da je broj nezgoda na radnim mestima sa smrtnim ishodom i dalje visok i prilično zabrinjavajući. Od 2004. do 2021. godine, prema podacima Inspektorata rada, 232 osobe su izgubile život na radnom mestu ili u vezi sa radom. Samo tokom 2022. godine, prema zvaničnim podacima na Kosovu, 14 osoba je izgubilo život na radnom mestu, 169 nezgoda završilo sa lakim povredama, dok se 61 nezgoda završilo sa teškim povredama. Prema podacima Inspektorata rada, najveći broj smrtnih slučajeva na radnom mestu identifikovan je u građevinskom sektoru.

Što se tiče povreda na radnom mestu, Ombudsman je, između ostalog, pronašao probleme u prijavljivanju ovih slučajeva.

Uprkos propisu zakonom, jedan od problema koji ostaje evidentan je neprijavlivanje nezgoda na radnom mestu, posebno nezgoda koje za posledicu imaju povredu. Nedostatak prijavljivanja bolesti vezanih za radna mesta, uzrok nepostojanja konkretnih zakonskih propisa i čitavog sistema u vezi sa zdravstvom na radu, i dalje je zabrinjavajuće za Ombudsmana.

11. Zdravstvena i socijalna zaštita

Ombudsman je tokom 2022. godine primio 310 žalbi iz oblasti zdravstvene i socijalne zaštite, od kojih je 112 otvoreno za istragu.

Na osnovu žalbi i istraženih slučajeva, Ombudsman je utvrdio da je i u 2022. godini u Sektoru za javno zdravlje: nedostajalo redovno snabdevanje esencijalnim lekovima, medicinskim proizvodima i opremom kao i potrošnim materijalom; i dalje se dugo čekalo da pacijenti obave određene vrste intervencija; nastavljen je odlazak zdravstvenih radnika iz zemlje – iz javnih i privatnih institucija; Zakon br. 04/L-249 o zdravstvenom osiguranju nije u potpunosti sproveden; Međunarodna konvencija o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima nije deo Ustava; palijativno staranje još nije funkcionalizovano; Zdravstveni informacijski sistem (ZIS) još nije uspostavljen i kao rezultat imamo nekompletan i nefunkcionalan ZIS.

U vezi sa problemom prikupljanja i izveštavanja o zdravstvenim podacima, Ombudsman je 18. marta 2022. godine organizovao okrugli sto na kome se razgovaralo o ključnim problemima u lancu prikupljanja i izveštavanja podataka, neophodnosti razjašnjenja institucionalnih uloga u odnosu na nadležnosti u ovom aspektu i potreba za kooperativnim i koordinacionim radom, kako bi imali na raspolaganju potpune, tačne, pouzdane i blagovremene podatke i značaj funkcionalizacije ZIS-a.

Što se tiče penzija, na osnovu primljenih žalbi, Ombudsman je utvrdio da i dalje ostaje zabrinjavajući prekid isplate starosne penzije zbog fizičkog nedolaska na svakih šest meseci u kancelariju za penzije, čime se dokazuje da je osoba živa. Takva praksa je neprihvatljiva i predstavlja kršenje prava osoba koje imaju korist iz penzijskih šema. Takođe, Ombudsman ocenjuje da ovakva praksa narušava dostojanstvo penzionera i stvara značajne poteškoće penzionerima, pa je preporučio da se takva praksa prekine.

12. Pravo na izražavanje, pravo pristupa javnim dokumentima i sloboda medija

Što se tiče slobode izražavanja, Ombudsman je tokom 2022. godine primio 5 žalbe, od kojih je za 2 pokrenuo istrage. U vezi sa ovim pravom, Ombudsman je sa zabrinutošću pratio raspravu održanu na sednici Skupštine Republike Kosovo od 16. marta 2022. godine, na kojoj su se pojedini poslanici u Skupštini koristili neprimerenim jezikom prema zajednici LGBTI+.

U vezi sa jezikom koji su koristili poslanici na sednici Skupštine, od 16. marta 2023. godine, Ombudsman procenjuje da je ovaj jezik u suprotnosti sa osnovnim vrednostima demokratskog društva, koje služe zaštiti ljudskog dostojanstva, slobode i ravnopravnosti i da su ove vrednosti temeljna osnova za funkcionisanje vladavine prava.

Na Kosovu, pravo na pristup javnim dokumentima je zagarantovano Ustavom i zakonom. Ombudsman je zbog povrede ovog prava u 2022. godini primio 14 žalbe, od kojih je za 3 (2 podnete od strane građana i 1 od strane medija) pokrenuo istragu.

U jednoj od primljenih žalbi, koja se odnosila na odbijanje pristupa troškovima jednog diplomate, Ombudsman je putem izveštaja sa preporukom konstatovao da Ministarstvo inostranih poslova i dijaspore (MIPD) nije ispunilo svoje obaveze u pogledu mogućnosti, odnosno dozvoljavanja pristupa javnim dokumentima u skladu sa podnetim zahtevom podnosioca žalbe, ovo pravo je zagarantovano. Štaviše, Ombudsman je konstatovao da ne postupanje MIPD-a, uprkos odlukama Agencije za informacije i privatnost po ovom pitanju, ukazuje na omalovažavajući pristup, ne obraćajući pažnju i značaj javnom interesu za način korišćenja javnog novca, odnosno pravo na pristup javnim dokumentima.

Iako tokom 2022. godine nije bilo žalbi na povredu prava medija, Ombudsman je sa zabrinutošću pratio pitanja koja se nadovezuju sa bezbednošću novinara, kamermana, foto-reportera i medijskih kuća u obavljanju njihovih delatnosti. Udruženje novinara Kosova (UNK) izvestilo je o više od 30 slučajeva napada i pretnji na novinare, foto-reportere i snimatelje i medijske kuće. Ombudsman preporučuje da napadi, pretnje i pritisci na novinare treba da dobiju brzu reakciju nadležnih organa kako bi im se garantovala bezbednost i zaštita, kako bi isti mogli slobodno da obavljaju svoju profesiju.

13. Pravo na izbor i učešće

Iako 2022. godina nije bila izborna godina, Ombudsman je nastavio da pokrene pitanje ne zastupljenosti polova na listama kandidata koji se takmiče na izborima. Ovakva praksa je u suprotnosti sa Zakonom br. 05/L-020 o ravnopravnosti polova i Zakonom br. 05/L-021 o zaštiti od diskriminacije.

Ombudsman je 27. septembra 2019. godine podneo tužbu Osnovnom sudu u Prištini sa zahtevom za određivanje privremene mere zbog povrede prava na jednak tretman žena u pravima izbora i učešća od strane Centralne izborne komisije.

Takođe, Ombudsman je, u svojstvu prijatelja suda, dao mišljenje u vezi sa imenovanjem zamenika predsednika u opštinama.

Pravno nije argumentovano da je validan stav da potpredsednik za zajednice treba da bude pripadnik najveće nevećinske zajednice u određenoj opštini. Svako ograničenje u Administrativnom uputstvu, prema kojem bi se prioritet dao bilo kojoj od nevećinskih zajednica na predlog potpredsednika opštine za zajednice, na osnovu toga što su one najveća nevećinska zajednica, krši pravo drugih nevećinskih zajednica da predlažu potpredsednika opštine za zajednice, konstatuje se, između ostalog, u mišljenju Ombudsmana.

14. Pravo na obrazovanje

Ombudsman je tokom 2022. godine primio značajan broj žalbi u vezi sa pravom na obrazovanje, dok je 7 slučajeva pokrenuto po službenoj dužnosti. U ovim slučajevima, između ostalog, Ombudsman je tretirao nasilje u školama, pohađanje škole i uslove nastave za učenike iz redova Roma, Aškalija i Egipćana, štrajkove u obrazovanju, diskriminaciju dece sa ograničenim sposobnostima, nedostatak prevoza za decu sa ograničenim sposobnostima, prekid školovanja i kriterije za sticanje diploma i zvanja na univerzitetima.

Između ostalog, Izveštajem br. 331/2022 Ombudsman je preporučio Ministarstvu obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija (MONTI) da izradi i sprovede politike za unapređenje kvaliteta obrazovanja, posebno u oblasti matematike, nauke i čitanja; da izradi i sprovede strategiju za poboljšanje učešća, kvaliteta i ranog prepoznavanja ograničene sposobnosti u najmanje dve godine predškolskog obrazovanja (uzrast 3 i 4 godine), uključujući korišćenje školskih prostorija za otvaranje usluga/grupa predškolskog obrazovanja; kao i da se direktno angažuju i koordiniraju politike i prakse sa opštinama i školama radi poboljšanja učešća na nivou predškolskog obrazovanja.

15. Prava osoba sa invaliditetom

Kao i prethodnih godina, Ombudsman je tokom 2022. godine posvetio veliku pažnju tretiranju prava osoba sa invaliditetom. Ombudsman je u martu 2022. godine započeo kampanju „Jednakost za sve“. Ova kampanja je održana u 11 opština Kosova. Svrha ovih okruglih stolova bila je promocija mandata Ombudsmana, kao i jačanje saradnje sa javnim institucijama,

civilnim društvom, medijima i aktivistima za ljudska prava. Kada je reč o pravima osoba sa invaliditetom, Ombudsman je utvrdio da tokom 2022. godine nije bilo skoro nikakvog napretka u pogledu poštovanja ovih prava.

I pored postojanja Zakona o zaštiti od diskriminacije i drugih posebnih zakona, i dalje je problematičan nedostatak usaglašenog i sveobuhvatnog zakona za tretman prava osoba sa invaliditetom.

Ombudsman je utvrdio da u oblasti poštovanja prava osoba sa ograničenim sposobnostima kao izazovna pitanja ostaju: 1. Ne sprovođenje Zakona o usavršavanju, stručnoj prekvalifikaciji i zapošljavanju osoba sa ograničenim sposobnostima; 2. Slučajevi nasilja nad decom i odraslim osobama sa ograničenim sposobnostima; 3. Ne zapošljavanje osoba sa ograničenim sposobnostima; 4. Nedostatak pristupa infrastrukturi, posebno u objektima sudova i tužilaštava, kao i centara za socijalni rad u opštinama; 5. Šablonske odluke lekarskih komisija za odbijanje priznavanja prava na penziju ili prekid penzije; 6. Nedovoljna podrška osobama sa autizmom i osobama sa kasnim mentalnim razvojem; 7. Osobe niskog rasta nisu korisnici penzija; 8. Nedostatak centara za studente sa ograničenim sposobnostima; 9. Nedostatak informativnog materijala na Brajevom pismu itd.

Takođe, Ombudsman je u svojstvu prijatelja suda (*amicus curiae*), dana 2. decembra 2021. godine, uputio pravno mišljenje (*amicus curiae*) Osnovnom sudu u Prištini, povodom pojedinačne žalbe podnosioca žalbe g. Faruk Kukaj, povodom tvrdnji o diskriminaciji zbog ograničene sposobnosti. Osnovni sud u Prištini je 18. oktobra 2022. godine usvojio tužbu g. Kukaj, obeležavajući prvi sudski postupak na Kosovu zasnovan na navodima o diskriminaciji osoba sa ograničenim sposobnostima.

Što se tiče obrazovanja osoba sa ograničenim sposobnostima, Ombudsman je utvrdio da kvalitet obrazovanja nije na potrebnom nivou da pripremi učenike za život. Ombudsman, između ostalog, ocenjuje da sistem obrazovanja na Kosovu ne omogućava učenicima da razvijaju svoje potencijale u skladu sa svojim potrebama i sposobnostima, u skladu sa ustavnim odredbama.

8. ZAŠTITA OD DISKRIMINACIJE

Ombudsman je u okviru svog rada posebnu pažnju posvetio zaštiti građana od diskriminacije. Zakon o zaštiti od diskriminacije definiše Ombudsmana kao instituciju koja promovise i štiti ljudska prava i bavi se slučajevima koji se odnose na diskriminaciju.

Za Ombudsmana ostaje zabrinjavajuća činjenica da prijava slučajeva diskriminacije i dalje ostaje mala. Većina žalbi na diskriminaciju podnesenih Ombudsmanu ne rezultira diskriminacijom, dok pravi slučajevi diskriminacije nastavljaju da se ne prijavljuju ili izveštavaju- koliko zbog nepoznavanja pojma diskriminacije, toliko zbog straha od viktimizacije, ali i zbog nedostatka poverenja građana u odgovorne mehanizme.

U 2022. godini Ombudsman je primio 75 žalbe za diskriminaciju, dok je 6 predmeta otvoreno po službenoj dužnosti. Ombudsman se tokom postupanja po predmetima diskriminacije bavio mnogim dimenzijama ovog pitanja, kao što su: opšti problemi u oblasti primene Zakona o zaštiti od diskriminacije, normativni akti koji predstavljaju diskriminaciju i opšte prakse koje su suprotne principima zabrane diskriminacije.

Ombudsman je tokom 2022. godine objavio 4 izveštaja sa preporukama, gde je identifikovao odredbe normativnih akata koje su u suprotnosti sa principom ne diskriminacije.

Između ostalog, Ombudsman je u **Izveštaju A.br. 444/2021 u vezi sa izmenama i dopunama Zakona br. 06/L-032 o računovodstvu, finansijskom izveštavanju i reviziji**, utvrdio da Zakon br. 06/L-032 o računovodstvu, finansijskom izveštavanju i reviziji sadrži odredbe koje su u suprotnosti sa principom nediskriminacije.

Ombudsman je istakao da uslovi za licenciranje i obavljanje profesije računovođe i revizora treba da budu objektivni i jednaki za sve i ne treba da budu vezani za prirodu obaveznog članstva u međunarodnoj organizaciji.

Ombudsman je u Izveštaju po službenoj dužnosti br.176/2020 u vezi izmene Administrativnog Uputstva (MRSZ) br. 10/2014 o radu i kriterijumima smeštaja rezidenta u domu starih osoba bez porodičnog zbrinjavanja i u kućama sa bazom u zajednici utvrdio je da Administrativno Uputstvo br. 10/2014 o radu i kriterijumima smeštaja rezidenta u domu starih osoba bez porodičnog zbrinjavanja i u kućama sa bazom u zajednici sadrži diskriminatorne odredbe.

Administrativno uputstvo br. 10/2014 postavlja uslove na osnovu porodičnog statusa podnosioca zahteva za smeštaj u Dom za stara lica, na osnovu pola i bračnog statusa njihovih potomaka ili u vezi sa činjenicom da li podnosioci zahteva imaju ćerke, neudate ili udate ćerke. Shodno tome, Ombudsman je tražio izmenu ovih odredbi ovog administrativnog uputstva.

Dalje, Ombudsman je u **Izveštaju A. br. 125/2021 u vezi sa diskriminatornim kriterijumima u Uredbi o procedurama izbora u vezi imenovanja, ponovnog imenovanja i napredovanja akademskog osoblja na Univerzitetu u Prištini „Hasan Priština“**, našao odredbe koje su u suprotnosti sa principom zabrane diskriminacije, gde je Uredba o postupku izbora u vezi sa imenovanjem, ponovnim imenovanjem i napredovanjem akademskog osoblja na Univerzitetu u Prištini „Hasan Prishtina“ priznaje prioritet kandidata koji su završili studije na UP-u u odnosu na kandidate koji su završili studije na drugim visokoškolskim institucijama na Kosovu i u susjednim zemljama.

Kriterijumi definisani ovom uredbom predstavljaju ograničenja koja nisu zakonom dozvoljena i predstavljaju diskriminaciju na osnovu zemlje ili institucije javnog i privatnog visokog obrazovanja u kojoj su završili studije.

Kako je gore navedeno, u slučaju tužbe građanina g. Faruk Kukaj, protiv Opštine Priština, Osnovni sud u Prištini je potvrdio diskriminaciju. Ova činjenica se smatra važnom za Ombudsmana. Ali, uprkos tome, Ombudsman je utvrdio da sudski postupak u ovom slučaju nije vođen u skladu sa Zakonom o zaštiti od diskriminacije. Ovo iz razloga što je od tuženog traženo da dokaže njegovu diskriminaciju, uprkos činjenici da u konkretnom slučaju, po zakonu, teret dokazivanja pada na tuženog, u konkretnom slučaju, na opštinu Priština, a ne na tužioca.

Što se tiče sprovođenja Zakona o zaštiti od diskriminacije, Ombudsman je tokom 2022. godine imao različite izazove, kao što su: 1. Pružanje pravne pomoći žrtvama diskriminacije u sastavljanju žalbi jer je to u suprotnosti sa principima i odredbama Zakona o Ombudsmanu; 2. Nedostatak punih ovlašćenja Ombudsmana u privatnom sektoru; 3. Nedostatak podzakonskih akata za sprovođenje Zakona o zaštiti od diskriminacije; 4. Nejasnoća oko organa koji izriče upravne sankcije; 5. Neusklađenost Zakona o zaštiti od diskriminacije sa Zakonom o parničnom postupku i neuvažavanje činjenice da je Zakon o zaštiti od diskriminacije poseban zakon (lex specialis) o pitanjima koja se odnose na diskriminaciju.

9. OMBUDSMAN U SVOJSTVU NACIONALNOG MEHANIZMA ZA PREVENCIJU TORTURE

Ombudsman deluje kao Nacionalni mehanizam za prevenciju torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka i kažnjavanja (NMP).

Tokom 2022. godine, realizovao je 62 posete, od kojih 20 opštih poseta, 19 ad hoc poseta, 21 prateća poseta, 1 tematska poseta i 1 poseta Međunarodnom aerodromu Priština. Ove posete su realizovane u policijskim stanicama, u pritvorskim i popravnim centrima, u institucijama za mentalno zdravlje i socijalnu zaštitu, u domovima za integraciju u zajednici, itd.

NMP je monitorisao aspekte postupanja prema licima lišenim slobode, uključujući uslove zadržavanja, režim, pružene usluge, zdravstveni tretman, kategorizaciju, eventualne sukobe između pritvorenika i zatvorenika, psihičko i fizičko zlostavljanje, kao i sve druge aspekte koji se odnose na tretman lica ove kategorije.

Ombudsman je primio preko 240 telefonskih poziva od lica lišenih slobode i obavio više od 244 pojedinačnih intervjua ne računajući grupne intervjue. I tokom 2022. godine žalbe su se uglavnom uputile protiv sudskih odluka, raznih beneficija, uslovnog oslobađanja, pomilovanja, zdravstvenog tretmana itd. Ombudsman je nadležnim organima uputio 38 konkretnih preporuka. Od ovih preporuka 8 je u potpunosti primenjeno, 5 delimično, dok još 25 čeka implementaciju. Odgovorni organi su blagovremeno reagovali na sve dostavljene preporuke, na preduzete radnje i na one koje se očekuju da se preduzimaju.

Izazov i dalje predstavlja tretman i smeštaj osoba sa mentalnim oboljenjima u pritvorske i koretivne centre, zbog nedostatka kapaciteta u Institutu za sudsku psihijatriju Kosova (ISPK), međutim „mešanje drugih osetljivih kategorija takođe je predstavljao izazov, kao što su: starija lica, osobe sa teškim bolestima, korisnici opojnih supstanci, sa ostalim licima lišenim slobode.

Korektivne institucije nemaju potrebne kapacitete za smeštaj i tretiranje lica sa mentalnim poremećajima, kao i nemaju stručne ljudske kapacitete.

Međutim, NMP iz sprovedenog monitorisanja konstatuje da je postupanje prema licima lišenim slobode generalno na dobrom nivou i da nije primio pritužbe na fizičko maltretiranje ili nepoštovanje osnovnih prava.

NMP ocenjuje da pojedini korektivni centri ne ispunjavaju standarde potrebne za zadržavanje lica lišenih slobode, kao što su: Pritvorski centar u Peći, Pritvorski centar u Prizrenu, Korektivni centar za žene u Lipljanu, kao i Dom za majku i odojčad u Lipljanu. Dok Korektivnom centru u Dubravi stalno je potrebno renoviranje.

Tokom sprovedenog monitoringa, NMP je primetio da se Korektivna služba Kosova i dalje suočava sa nedostatkom korektivnog osoblja i socijalnih službenika. U vezi sa ovim stanjem, Ombudsman je preporučio povećanje broja zaposlenih i na kraju 2022. godine došlo je do pozitivnih pomaka, jer je primljeno 50 novih korektivnih službenika i nastaviće se zapošljavanje značajnog broja.

10. ZAŠTITA PRAVA DECE

Pored opštih prava, deca uživaju i druga prava, zbog svojih specifičnih potreba kao dece. Ombudsman je u 2022. godini primio 77 žalbi sa navodima o kršenju prava deteta, od kojih je za 54 pokrenuo istragu. Pored toga, Ombudsman je po službenoj dužnosti tretirao još 9 slučajeva.

Što se tiče prava dece na obrazovanje, Ombudsman je utvrdio: U poslednjoj deceniji, Kosovo je napredovalo u obrazovanju, ali ovaj napredak nije bio jednak u različitim sektorima u pogledu učešća dece, inkluzije i razvoja, prema njihovim potrebama i sposobnostima.

Za Ombudsmana je važno da je Kosovo u 2019. godini zabeležilo ključni korak ka ostvarivanju prava deteta, putem dopune zakonskog okvira sa Zakonom o zaštiti deteta. Ali usvajanje ovog zakona ostaje samo simboličan čin ako ga ne prate konkretni koraci za uspešno sprovođenje. Navedeni zakon obavezuje Vladu, Nezavisnu komisiju za medije i Sudski savet Kosova da usvoje 18 podzakonskih akata. Do sada su ove institucije usvojile samo njih 6. Prema tome, Ombudsman smatra da je usvajanje ovih podzakonskih akata od posebnog značaja u praktičnoj primeni zakona.

U 2022. godini u fokusu Ombudsmana bila su prava deteta u sudskim postupcima. Stoga je Ombudsman razmotrio ukupno 14 žalbi protiv sudova, koje su se odnosile na poverenje starateljstva nad decom i određivanje alimentacije, odugovlačenje sudskih postupaka za materijalnu naknadu za porodice sa decom sa ograničenim sposobnostima itd. U dva od ovih slučajeva, Ombudsman je uputio sudovima preporuke za prednost u rešavanju. Po preporuci Ombudsmana, nadležni sudovi su se obratili Savetodavnom komitetu za sudsku etiku Sudskog saveta Kosova sa zahtevom za davanje savetodavnog mišljenja, tražeći uputstva kako da postupe kada postoje preporuke Ombudsmana za slučaj da se obradi brzo i bez odlaganja.

“ Savetodavni komitet za Sudsku etiku Sudskog saveta Kosova uspostavio je važan standard izdavanjem Mišljenja br. 04/2022, gde se poziva na preporuke i pravne argumente iznetih od strane Ombudsmana. Ovo Mišljenje savetuje sudije tri nivoa sudova Republike Kosova da u takvim slučajevima, u predmetima koji čekaju da budu rešeni, su uključene stranke sa pravnim statusom dece (uključujući decu sa ograničenim sposobnostima) bez oklevanja treba dati prioritet u rešavanju čak i ukoliko postoje stariji predmeti u radu koji čekaju da budu rešeni.

Nasilje nastavlja da bude prisutno u životima dece, što je više puta potvrđeno tokom diskusija sa učenicima, gde je istaknuta kao zabrinutost upotreba telesnog kažnjavanja kao sredstva disciplinovanja od strane nastavnika i uznemiravanje među vršnjacima (bulizam).

Ombudsman je utvrdio da deca sa ograničenim sposobnostima i dalje imaju ozbiljne poteškoće i da se suočavaju sa preprekama za puno uživanje zakonom definisanih prava.

“ Ombudsman je pokrenuo istragu po službenoj dužnosti na osnovu informacija koje je objavila televizija “Klan Kosova”, pod naslovom “Gimnazija Hivzi Sulejmani u Kosovo Polje ne prima učenika, samo zato što je u invalidskim kolicima.

Što se tiče socijalne i zdravstvene zaštite dece, Ombudsman ističe da Skupština još uvek nije usvojila izmene i dopune Zakona o socijalnim uslugama, kao ni Zakona o finansijama lokalne samouprave, uprkos preporukama datim u poslednje tri godine.

“ Usvajanje izmena i dopuna Zakona o socijalnim i porodičnim uslugama, kojim bi se u potpunosti regulisali mandat, uloga, nadležnosti, odgovornosti i struktura centara za socijalni rad, veoma je značajno za dobrobit dece. Ovo je naglašeno i u zajedničkoj izjavi sa civilnim društvom upućenoj organima vlasti.

11. RAVNOPRAVNOST POLOVA

Ravnopravnost polova je, prema Ustavu, kategorisana kao vrednost. Nažalost, činjenice pokazuju da su žene u nepovoljnijem položaju od muškaraca, posebno u oblasti zapošljavanja i razvoja karijere za žene sa ograničenim sposobnostima, žene određenog doba, žene iz nevećinskih zajednica, žene iz ruralnih područja, trudnice i majke maloletne dece. Uprkos činjenici da zakon garantuje nasledstvo i muškarcima i ženama, Ombudsman je utvrdio da se žene i devojke u većini slučajeva odriču nasledstva u korist muških naslednika.

Ombudsman smatra da je aktuelni zakonodavni okvir o nasleđstvu nedovoljan da se suoči sa tradicionalnim praksama kao što je odustajanje od nasleđa od strane žena. Iz tog razloga, između ostalog, Ombudsman preporučuje sprovođenje aktivnosti na podizanju društvene svesti u ovoj oblasti. Ovaj nalaz se uglavnom zasniva na malom broju žalbi koje je Ombudsman primio u vezi sa ovim pitanjem.

I tokom 2022. godine, nasilje u porodici i dalje predstavlja problem. Nažalost, u mnogim slučajevima se to dešava kao rezultat neuspeha države da preuzme pozitivne obaveze. Uprkos činjenici da je Republika Kosovo, kroz ustavne amandmane, uvrstila Istambulsku konvenciju u Ustav, usklađivanje zakonodavstva sa ovom konvencijom se primenjuje sporo.

Ombudsman je po službenoj dužnosti objavio Izveštaj br. 13/2022 o pozitivnim obavezama države da zaštiti pravo na život i da obezbedi zaštitu od nasilja u porodici, koji je pokrenut po službenoj dužnosti, na osnovu medijskih izveštaja o tome da je 5. januara 2022. godine u selu Lauša, opština Skenderaj, pronađena ubijena žena, naglašavajući da su žrtva i ubica bili muž i žena.

U izveštaju Ombudsmana od 22.7.2022. godine konstatuje se ne ispunjavanje pozitivnih obaveza nadležnih organa za zaštitu prava na život. Prema izveštaju, vlasti nisu preduzele niz radnji i to: nisu poštovale Standardne operativne procedure za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu; nisu tretirali slučaj sa odgovarajućom pažnjom i nisu pružili adekvatnu zaštitu žrtvi; došlo je do nedostatka koordinacije radnji između nadležnih, tužilac predmeta u Osnovnom tužilaštvu u Mitrovici, uprkos činjenici da je upoznat sa slučajem, nije preduzeo pravne radnje za procenu rizika i bezbednosne mere za žrtvu.

Takođe, Ombudsman je u više navrata ponavljao zabrinutost zbog ne sprovođenja Zakona br. 05/L-003 o elektronskom nadzoru lica čije je kretanje ograničeno odlukom suda. Vlada se obavezala da će izdvojiti budžet za sprovođenje ovog zakona.

Ombudsman se 2022. godine bavio i pitanjima vezanim za žene žrtve koje su preživele seksualno nasilje tokom rata, pri čemu je ocenio sledeće:

Ženama koje su žrtve/preživele seksualno nasilje tokom rata na Kosovu mora se obezbediti neophodna institucionalna i finansijska podrška, uporedo sa povećanjem svesti društva o uklanjanju predrasuda prema ovoj grupi.

12. ODGOVORNOST PREMA ŽIVOTNOJ SREDINI

Što se tiče prava na bezbednu i zdravu životnu sredinu, Ombudsmanu je u 2022. godini podneto ukupno 15 žalbi. Ombudsman smatra da uprkos značaja koju ima zaštita životne sredine, kao ljudsko pravo, nadležni organi nisu ispunili svoje pozitivne obaveze iz ovog prava.

Po pitanju odgovornosti za životnu sredinu, pozitivna je činjenica da je tokom 2022. godine usvojen novi Zakon o zaštiti od zagađenja vazduha. Uprkos tome, kvalitet vazduha i uticaj na pravo građana na bezbednu i zdravu životnu sredinu i dalje su zabrinjavajući.

Ombudsman konstatuje da nadležne institucije za zaštitu vazduha i dalje ne ispunjavaju zakonske uslove i ne preduzimaju adekvatne mere za smanjenje zagađenja vazduha.

Zaštita voda prema principima održivog upravljanja i dalje predstavlja ozbiljan izazov. Nastavljene su nekontrolisane intervencije, bez kriterijuma, operatera za eksploataciju peska i šljunka u različitim segmentima korita reka i njihovih obala, dovodeći do nebezbednog okruženja za život građana, kao i nedostatka vode. Takođe, još uvek ima nejasnoća sa radom hidroelektrana.

Ombudsman konstatuje da iako je Kosovo među najsiromašnijim zemljama sa vodnim resursima, nisu preduzete nikakve konkretne radnje koje bi zaustavile kontinuiranu degradaciju reka u trodimenzionalnom aspektu: voda, rečna korita i obale reka.

Praksa nepoštovanja kriterijuma postavljenih Zakonom o prostornom planiranju i Zakonom o izgradnji je pitanje koje zahteva brzo razmatranje i jasne institucionalne politike za promene.

Ombudsman konstatuje da se degradacija, zagađenje, betoniranje i neselektivna promena zemljišta nastavljaju istim tempom.

Što se tiče ugroženosti privatnosti bukom, konstatovano je sledeće:

Institucije ni ove godine nisu uspele da kontrolišu zaštitu privatnosti građana od buke i smetnji koje buka stvara.

U cilju podizanja svesti javnosti o značaju vode, Ombudsman i Nacionalna kancelarija za reviziju su 27. juna 2022. godine organizovali okrugli sto na temu: „Voda, ljudsko pravo – nadzor i odgovornost”.

13. PRAVA NEVEĆINSKIH ZAJEDNICA

Ombudsman je utvrdio da je ostvarivanje prava nevećinskih zajednica u praksi naišlo na značajne izazove. Samo tokom 2022. godine Ombudsmanu su upućene 144 žalbe pripadnika nevećinskih zajednica, sa navodima o kršenju njihovih prava.

Prema podacima Visokog komesarijata za izbeglice (UNHCR), tokom 2022. godine samo 204 osobe iz nevećinskih zajednica.

Ombudsman je i tokom 2022. godine utvrdio da se raseljena lica, izbeglice, kao i građani četiri severne opštine suočavaju sa problemima u vezi sa obezbeđivanjem ličnih dokumenata.

Ombudsman zaključuje da postoji značajan napredak u pogledu rešavanja pitanja vezanih za imovinska prava koja pripadaju nevećinskim zajednicama. Uprkos tome, Ombudsman ističe da je i dalje neophodno da se država angažuje u vezi sa imovinskim pitanjem ne većinskih zajednica, kako bi sva lica čija je imovina uzurpirana nesmetano uživala u njoj.

Oblast obrazovanja je još jedan problem iz koje se osporavaju prava ne većinskih zajednica. Razlike u rasprostranjenosti obrazovnog sistema sastoje se u tome što Vlada Republike Kosovo upravlja obrazovanjem na albanskom, turskom i bosanskom jeziku, dok obrazovanje za srpsku zajednicu i, delimično, za bosansku i goransku zajednicu funkcioniše van ovog regulisanja.

Ombudsman i ove godine ponavlja da zbog načina na koji obrazovnim sistemom upravlja Vlada, učenici koji završe školovanje u paralelnom sistemu ne mogu da nastave školovanje po obrazovnom sistemu Republike Kosovo, jer se ove diplome ne priznaju.

Treba naglasiti da je Ombudsman i ranije izveštavao o problemima turske i bosanske zajednice u vezi sa školskim udžbenicima.

Problem sa udžbenicima turske i bosanske zajednice konačno je rešen tokom 2022. godine. Odabrani su tekstovi knjiga na bosanskom i turskom jeziku i knjige su odobrene od strane MONTI-a za štampanje.

I pored garantovanja Ustavom i zakonom, zbog nedostatka kapaciteta, nevećinske zajednice imaju poteškoća u ostvarivanju svojih jezičkih prava. Ovi problemi su evidentni 'kako na centralnom tako i na lokalnom nivou.

U vezi sa jezičkim pravima, Ombudsman je utvrdio da je Opština Đakovica postupila u suprotnosti sa Zakonom o upotrebi jezika, pošto se žalilji u službenoj komunikaciji obraćala samo na albanskom jeziku.

Takođe se nastavlja praksa da pojedine internet stranice Vlade samo delimično pružaju osnovne informacije na srpskom jeziku i da su samo delimično dostupne i ažurirane.

Tokom 2022. godine, Ombudsman je, na osnovu svog mandata, na različite načine komunicirao sa pripadnicima Romske, Aškalijske i Egipćanske zajednice, kako bi adresirao upućena pitanja. U ovom slučaju, Ombudsman je konstatovao da je veoma zabrinjavajuće to što pripadnici Romske, Aškalijske i Egipćanske zajednice nisu obavješteni o mehanizmima i procedurama za njihovu zaštitu od diskriminacije.

Takođe, što se tiče zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, Ombudsman smatra problematičnom činjenicu njihove neuključenosti u obrazovanje. Uprkos napretku koji je zabeležen u osnovnom obrazovanju, uključivanje ovih zajednica u druge nivoe obrazovanja zaostaje za drugim zajednicama.

14. TRANZICIONA PRAVDA

Kao u svakom društvu koje je izašlo iz rata, i na Kosovu su neophodni mehanizmi koji garantuju tranzicionu pravdu, koja se odnosi na četiri glavna cilja: 1) pravo na pravdu, 2) pravo na znanje, 3) pravo na reparaciju i 4) garancija ne ponavljanja.

Što se tiče tranzicione pravde, Ombudsman je utvrdio da su dve decenije uloženi različiti napori, ali su ti napori uloženi bez sveobuhvatne strategije. Različite inicijative nisu uvek bile usaglašene jedna sa drugom i to je uticalo na ne postizanje željenih rezultata.

Nedostatak rada kako međunarodnih pravosudnih institucija na Kosovu tako i nadležnih kosovskih institucija doprineo je nemogućnosti postizanja pravde za ratne zločine. Od 1999. do 2022. godine za ratne zločine optuženo je ukupno 117 lica, a pravosnažno je osuđeno njih 45 (35 Albanaca, 9 Srba i 1 Rom).

“

Između ostalog, u pogledu bavljenja ratnim zločinima, Ombudsman navodi: 1. Strategija TSK-a za ratne zločine nije dala željene rezultate. 2. Eventualna saradnja sa Tužilaštvima za ratne zločine iz regiona, sa posebnim akcentom sa onim u Srbiji, otvorila bi mogućnost krivičnog gonjenja onih koji su počinili ratne zločine na Kosovu i koji žive u Srbiji. 3. Zbog poteškoća koje nosi, suđenje u odsustvu ne izgleda kao pravo rešenje za rešavanje ratnih zločina.

”

Građani, a posebno žrtve, zaslužuju da saznaju istinu o tome šta se dogodilo. S tim u vezi, za Ombudsmana ostaje veoma uznemirujuća činjenica da je sudbina više od 1.600 lica nestalih tokom poslednjeg rata na Kosovu i dalje nepoznata. Oko 300 posmrtnih ostataka, koji se nalaze u Institutu za sudsku medicinu, nije identifikovano, što predstavlja oko 20 odsto od broja nestalih lica.

“

Državne institucije su preduzele inicijative u pravcu ostvarivanja prava žrtava i građana da saznaju istinu o prošlosti, ali nijedna od ovih inicijativa nije dala očekivane rezultate. Još uvek je daleko od izrade tačnog i sveobuhvatnog zvaničnog narativa o zločinima i teškim povredama ljudskih prava tokom rata na Kosovu.

”

U pogledu prava na reparacije, institucije su uložile napore za većinu kategorija žrtava ratnih zločina.

“

Ombudsman zaključuje da bi izgradnju spomen-obeležja posvećenih žrtvama rata 1998-1999. godine trebalo regulisati posebnim zakonom i ovlastiti Agenciju za upravljanje spomenicima i spomen-kompleksima. Zahteva se obeležavanje javnih i nejavnih prostora na kojima je došlo do masovnih kršenja ljudskih prava i ratnih zločina. Takođe je neprihvatljiva činjenica da država Kosovo još uvek nije osnovala muzej posvećen ratu i njegovim civilnim žrtvama.

”

15. NADZOR NAD ZAKONODAVNIM POLITIKAMA

Ombudsman je i tokom izveštajne godine, pod prizmom zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda, analizirao zakonodavnu politiku. Vlada Republike Kosovo u 2022. godini planirala je usvajanje 150 zakona, dok je Skupština usvojila 110 zakona.

Skupština Republike Kosovo je usvojila Zakon br. 08/L-197 o javnim službenicima i Zakon br. 08/L-196 o platama u javnom sektoru. Zakon br. 08/L-197 o javnim funkcionerima je osporen u Ustavnom sudu od strane političkih partija. U vezi sa ovim zakonom, Ombudsman je uputio komentare Ustavnom sudu Republike Kosovo.

U vezi sa Zakonom br. 08/L-196 o platama u javnom sektoru, Ombudsman ocenjuje da procedura koja je sprovedena do usvajanja ovog zakona ukazuje na lošu praksu izrade i usvajanja zakona. Ovo zbog činjenice jer je neobjavljivanje vrednosti koeficijenta u periodu izrade, razmatranja i usvajanja predmetnog zakona izazvalo nesigurnost kod subjekata koji su obuhvaćeni delokrugom ovog zakona.

Ombudsman je izrazio zabrinutost da se takav zakon, kada se objavi u Službenom listu, ne objavljuje u rubrici svakog zakona koji ga menja i dopunjuje, već se objavljuje samo na jednoj stranici, što otežava identifikaciju zakonskih promena.

Ombudsman smatra da neobjavljivanje zakona koji menjaju neke zakone, u svakoj rubrici zakona koji se menjaju, otežava sprovodiocima zakona da identifikuju usvojene izmene. Takva praksa dovodi do nejasnoća i istovremeno neizvesnosti među građanima pogodnim zakonom.

16. STANJE LJUDSKIH PRAVA NA KOSOVU REZIMIRANO U NEKOLIKO ZAKLJUČAKA

Prema prihvaćenim slučajevima, nakon istraga sprovedenih od strane Ombudsmana, na osnovu primljenih žalbi ili istraga po službenoj dužnosti, kao i po osnovu njegovog celokupnog mandata, Ombudsman u nastavku predstavlja situaciju u vezi sa ljudskim pravima u Republici Kosovo, kroz nekoliko zaključaka.

1. *Nemogućnost pravosudnog sistema da završi predmete u razumnom roku predstavlja jedan od glavnih problema u oblasti zaštite ljudskih prava. Osim što dužine sudskih postupaka kojima se krši pravo na pravično suđenje, čiji je element suđenje u razumnom roku, dužine sudskih postupaka onemogućavaju i ostvarivanje mnogih drugih prava građana koja su zagarantovana Ustavom. S tim u vezi, za građane Kosova još uvek ne postoji mehanizam za ostvarivanje njihove naknade, zbog povrede suđenja u razumnom roku.*
2. *Tokom 2022. godine zabeležena su povreda ljudskog dostojanstva. Ova povreda se posebno ispoljava u odnosu na ugrožene grupe, stara lica bez porodičnog staranja i osobe sa invaliditetom.*
3. *Uznemiravajuće ostaje nepostojanje jednog usaglašenog i sveobuhvatnog zakona za bavljenje pravima lica sa ograničenim sposobnostima, nesprovođenje Zakona o osposobljavanju, stručnom osposobljavanju i zapošljavanju osoba sa ograničenim sposobnostima, slučajeve nasilja, njihovo zapošljavanje, nedostatak pristupa infrastrukturi, nedovoljna podrška osobama sa autizmom i osobama sa zaostalim mentalnim razvojem itd.*
4. *Prijavljivanje slučajeva diskriminacije i dalje je malo, većina žalbi na diskriminaciju koje se podnose Ombudsmanu ne rezultira diskriminacijom, dok se pravi slučajevi diskriminacije i dalje ne prijavljuju niti krivično prijavljuju, kako zbog nepoznavanja koncepta diskriminacije i straha od viktimizacije, ali i zbog nepoverenja građana u nadležne mehanizme.*
5. *Ravnopravnost polova i dalje ostaje izazov. Žene se i dalje suočavaju sa značajnim problemima u oblasti zapošljavanja, nasledstva itd. Nasilje u porodici i dalje predstavlja zabrinutost. Dimenzije ove pojave najbolje pokazuju da je potrebna opšta mobilizacija za sprečavanje i zaštitu od nasilja u porodici. Nažalost, u velikom broju slučajeva se to dešava kao rezultat neispunjavanja pozitivnih obaveza države.*
6. *U pogledu prava lica lišenih slobode, u pritvorskim centrima Kosovske policije i u korektivnim centrima nema žalbi uhapšenih lica, koja su bila u pritvoru u vreme poseta Ombudsmana. Svi intervjuisani maloletnici su potvrdili da su pripadnici Kosovske policije prema njima postupali korektno i profesionalno.*

- 6.1. Postupanje prema licima sa mentalnim poremećajem ostaje zabrinjavajuće, zbog nedostatka kapaciteta u ustanovama za mentalno zdravlje, i zbog njihovog zadržavanja u korektivnim ustanovama.
- 6.2. Takođe, izazov za ustanove ostaje i tretiranje starijih lica, lica sa hroničnim zdravstvenim problemima, onih sa posebnim potrebama, bolestima zavisnosti itd., koji su na izdržavanju kazne.
- 6.3. Pojedini korektivni centri ne ispunjavaju uslove za rad ili dostojanstveno postupanje prema licima lišenim slobode.
7. Nedostatak materijala za štampanje i opremanje građana pasošima narušio je slobodu kretanja. Takođe, postavljanje barikada na putevima na severu Republike Kosovo predstavljalo je prepreku za slobodu kretanja na ovim područjima.
8. Zaštita imovine je osporena neefikasnošću sudstva, zbog neefikasnog odlučivanja po ovim predmetima.
9. I dalje ostaje izazov ostvarivanje prava na rad i obavljanje profesije kako u javnom tako i u privatnom sektoru, kao posledica kršenja postupka zapošljavanja, prestanka radnog odnosa mimo zakona, ne nadoknađivanja prekovremenog rada, ne korišćenja prava na godišnji odmor, ne ostvarivanja prava na zaradu, rada bez ugovora, starosne diskriminacije itd. Nedostatak sigurnosti na radu i dalje predstavlja veliku zabrinutost.
10. Zdravstvena i socijalna zaštita je izazvana nedostatkom redovnog snabdevanja esencijalnim lekovima, medicinskim proizvodima i opremom kao i potrošnim materijalom, dugim čekanjem pacijenata na određene vrste intervencija, ne sprovođenjem Zakona br. 04/L-249 o zdravstvenom osiguranju, nefunkcionalnom palijativnom zbrinjavanju, itd.
11. Ombudsman je u decembru 2022. godine uputio po službenoj dužnosti Izveštaj br. 577/2021 u vezi Prava na seksualno i reproduktivno zdravlje (SRZ), sa fokusom na pristup informacijama i uslugama o kontracepciji, abortusu i nezi nakon abortusa, kao i zdravstvenoj zaštiti majki, što je rezultiralo sa 536 preporuka. Prema ovom Izveštaju, žene i devojke i dalje imaju nedostatak informacija i edukacije o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i njihovim pravima, kršenje privatnosti i poverljivosti, anonimni tretman, nedostatak vremena za pacijente, kašnjenje u pružanju neophodnih usluga, kašnjenje u pravovremenoj dijagnostici i lečenju, povremeni nedostatak terapije za lečenje malignih oboljenja reproduktivnog sistema itd. Dok prema nalazima, zdravstveni sistem ima nedostatak nadzora i kontrole usluga i njihovog kvaliteta, anomalije u radu i nedostatak koordinacije i planiranja.

Ombudsman je podsetio nadležne organe na njihove zakonske obaveze da poštuju prava žena i devojaka na seksualno i reproduktivno zdravlje i

istovremeno preporučio da preduzmu sve mere da se ova kršenja otklone, unapredi kvalitet zdravstvenih usluga za SRZ, nadzor i kontrole ovih zdravstvenih ustanova.

- 12. Slučajevi napada na novinare i dalje ostaju zabrinjavajući.*
- 13. Kosovo je napravilo važne korake ka ostvarivanju prava deteta, kroz kompletiranje zakonskog okvira sa Zakonom o zaštiti deteta. Međutim, usvajanje ovog zakona nije praćeno konkretnim koracima za uspešno sprovođenje kao rezultat ne usvajanja pod-zakonskih akata. U poslednjoj deceniji, Kosovo ostvarilo napredak u obrazovanju, ali ovaj napredak nije bio jednak u različitim podsektorima u pogledu učešća, uključivanja i razvoja dece prema njihovim potrebama i sposobnostima*
- 14. Što se tiče prava na bezbednu i zdravu životnu sredinu, pozitivna činjenica je što je novi Zakon o zaštiti od zagađenja vazduha usvojen 2022. godine. Uprkos tome, kvalitet vazduha ostaje zabrinjavajuće. Ombudsman navodi da, iako je Kosovo među najsiromašnijim zemljama sa vodnim resursima, nisu preduzete konkretne radnje od strane nadležnih institucija koje bi zaustavile kontinuiranu degradaciju reka u trodimenzionalnom aspektu: voda, korita i obale reka.*
- 15. Iako je kosovski pravni sistem garantovao proširena prava ne većinskim zajednicama na Kosovu, ostvarivanje ovih prava u praksi se suočava sa značajnim izazovima, na osnovu velikog broja žalbi koje su podneli pripadnici ne većinskih zajednica: Roma, Aškalija, Egipćana, o zaštiti od diskriminacije i njihovom uključivanju u obrazovanje i dalje zabrinjava Ombudsmana.*
- 16. Uprkos raznim naporima u vezi sa tranzicionom pravdom, nedostajala je sveobuhvatna strategija. Različite inicijative nisu uvek bile usaglašene jedna sa drugom i to je uticalo na ne postizanje željenih rezultata.*

SAŽETAK GODIŠNJEG
IZVEŠTAJA
2022

